

**TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALAR VA GLOBAL
QIYMAT ZANJIRLARINING QAYTA SHAKLLANISHI:
O'ZBEKISTONNING TARMOQ USTUVORLIKLARI**

Isoyev Azizbek Uktamovich

O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vaziri maslahatchisi

Elektron pochta: azizbek.isaev@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI) va global qiymat zanjirlarining (GQZ) qayta shakllanishi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilinadi, O'zbekiston uchun tarmoq ustuvorliklari asoslanadi. UNCTAD ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda jahon TXI hajmi 6 foizga oshib, 1,6 trln dollarga yetgan, biroq kapital strategik tarmoqlar va cheklangan sondagi mamlakatlarda to'planmoqda. Tadqiqotda O'zbekistonga jalb etilayotgan xorijiy kapital bo'yicha milliy va xalqaro statistika qiyoslanadi, uning tarmoq tuzilmasi tahlil qilinadi va GQZ ga qo'shilish imkoniyatlari baholanadi. Natijalar asosida energetika, kon-metallurgiya va kimyo, to'qimachilik va oziq-ovqat sanoati, avtomobilsozlik va elektrotexnika hamda raqamli xizmatlar bo'yicha ustuvorliklar, shuningdek mahalliy ta'minotchilar bilan orqaga bog'lanishlarni rivojlantirish choralari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, global qiymat zanjirlari, tarmoq ustuvorliklari, sanoat siyosati, O'zbekiston, mahalliy ta'minotchilar

**ПРЯМЫЕ ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ И ПЕРЕСТРОЙКА
ГЛОБАЛЬНЫХ ЦЕПОЧЕК СОЗДАНИЯ СТОИМОСТИ:
ОТРАСЛЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ УЗБЕКИСТАНА**

Исоев Азизбек Уктамович

Советник министра инвестиций, промышленности и торговли

Республики Узбекистан

Электронная почта: azizbek.isaev@gmail.com

Аннотация. В статье анализируется взаимосвязь прямых иностранных инвестиций (ПИИ) и перестройки глобальных цепочек создания стоимости (ГЦС), обосновываются отраслевые приоритеты Узбекистана. По данным ЮНКТАД, в 2025 г. мировые ПИИ выросли на 6 % до 1,6 трлн долл., однако капитал всё сильнее концентрируется в стратегических отраслях и ограниченном числе стран. Сопоставлены национальная и международная статистика иностранных инвестиций в Узбекистане, проанализирована их отраслевая структура и оценены возможности интеграции в ГЦС. На этой основе предложены приоритеты для энергетики, горно-металлургического и химического комплексов, текстильной и пищевой промышленности, автомобилестроения и электротехники, цифровых услуг, а также меры по развитию связей с местными поставщиками.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, глобальные цепочки создания стоимости, отраслевые приоритеты, промышленная политика, Узбекистан, местные поставщики

**FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND THE RECONFIGURATION OF
GLOBAL VALUE CHAINS: SECTORAL PRIORITIES OF UZBEKISTAN**

Isoyev Azizbek Uktamovich

**Advisor to the Minister of Investment, Industry and Trade of the Republic of
Uzbekistan**

E-mail: azizbek.isaev@gmail.com

Abstract. The article examines the relationship between foreign direct investment (FDI) and the reconfiguration of global value chains (GVCs) and substantiates sectoral priorities for Uzbekistan. According to UNCTAD, global FDI rose by 6% to USD 1.6 trillion in 2025, yet capital is increasingly concentrated in strategic sectors and a small group of host economies. The study compares national and international statistics on foreign capital in Uzbekistan, analyses its sectoral structure and assesses opportunities for GVC integration. On this basis, priorities are proposed for energy, mining-metallurgy and chemicals, textiles and agri-food processing, automotive and electrical industries, and digital services, together with measures to strengthen backward linkages with local suppliers.

Keywords: foreign direct investment, global value chains, sectoral priorities, industrial policy, Uzbekistan, local suppliers

KIRISH. So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida investitsiya qarorlarini belgilovchi mantiq o‘zgardi: kompaniyalar xarajatlarni minimallashtirish bilan bir qatorda ta‘minot zanjirlarining chidamliligi va geosiyosiy xavflarni ham hisobga ola boshladi [1]. UNCTAD ning “Jahon investitsiya hisoboti — 2026” ma‘lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda jahon to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TXI) hajmi 6 foizga oshib, 1,6 trln AQSH dollariga yetgan, biroq o‘shish tor va notekis bo‘lgan: eng yirik 20 ta qabul qiluvchi iqtisodiyot jahon TXI sining 80 foizdan ortig‘ini jalb etgan, strategik tarmoqlarning global greenfield loyihalar qiymatidagi ulushi esa 2020-yildagi 16 foizdan 44 foizgacha ko‘tarilgan [2]. Bunday sharoitda O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun asosiy savol “qancha kapital jalb qilish” emas, balki “qaysi tarmoqlarda va qiymat zanjirining qaysi bo‘g‘inlarida jalb qilish” tarzida qo‘yilmoqda.

O'zbekiston bo'yicha rasmiy hisobotlarda 2025-yilda jami 43,1 mlrd dollarlik xorijiy investitsiya o'zlashtirilgani qayd etilgan [3], UNCTAD metodologiyasi bo'yicha esa mamlakatga kirgan TXI oqimi ancha past — taxminan 4,4 mlrd dollar [4]. Maqolaning maqsadi global qiymat zanjirlari (GQZ) qayta shakllanayotgan sharoitda O'zbekistonga jalb etilayotgan investitsiyalarning tarmoq tuzilmasini baholash va tarmoq ustuvorliklarini asoslashdan iborat. Tadqiqotning nazariy asosini J. Dunning eklektik paradigmasi [5] va GQZ boshqaruvi konsepsiyasi [6] tashkil etadi.

ASOSIY QISM (MUHOKAMA VA NATIJA). Nazariy jihatdan TXI ning mezbon mamlakat uchun foydasi investitsiya motivi va tarmoq xususiyatiga bog'liq. Dunning eklektik paradigmasiga ko'ra, transmilliy kompaniya xorijda ishlab chiqarishni mulkiy, joylashuv va ichkilashtirish ustunliklari mavjud bo'lganda tashkil etadi; investitsiya bozorni, resurslarni, samaradorlikni yoki strategik aktivlarni izlash motivida amalga oshirilishi mumkin [5]. GQZ boshqaruvi nazariyasiga ko'ra, mahalliy firmalarning zanjirga qo'shilishi yetakchi kompaniya bilan o'zaro munosabat turiga (modulli, aloqador yoki qaram shakllar) va texnologik murakkablikka bog'liq [6]. Empirik tadqiqotlar texnologiya va unumdorlik o'sishi asosan xorijiy filial bilan mahalliy ta'minotchilar o'rtasidagi “orqaga bog'lanishlar” orqali yuz berishini ko'rsatadi [7]. Investitsiyalarni targ'ib qilish TXI oqimini oshirishi mumkin, ayniqsa, u tarmoqlar bo'yicha aniq yo'naltirilganda [8].

GQZ ning qayta shakllanishi bir necha omil bilan bog'liq. Birinchidan, savdo to'siqlari va geosiyosiy ziddiyatlar ta'minot manbalarini diversifikatsiya qilishga undamoqda: Alfaro va Chor AQSH importida Xitoy ulushining kamayishi va Vyetnam hamda Meksika ulushining oshishini “katta qayta taqsimlanish”

sifatida tavsiflaydi [9]. Ikkinchidan, Xalqaro valyuta fondi mutaxassisleri TXI oqimlarida geosiyosiy yaqinlikning ahamiyati ortib borayotganini, ya'ni investitsiyalar bloklar bo'yicha parchalanayotganini ko'rsatgan [10]. Uchinchidan, UNCTAD ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda hukumatlar 229 ta investitsiya siyosati chorasini qabul qilgan — bu rekord ko'rsatkich; ularning aksariyati strategik tarmoqlarni, sanoat modernizatsiyasi va raqamli iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan [2]. Shu sababli rivojlanayotgan mamlakatlar qiymat zanjirlariga real kirish nuqtalarini topishi, investitsiyani osonlashtirish, infratuzilma, malaka va ta'minotchilarni rivojlantirishni uyg'unlashtirishi zarur [2].

O'zbekiston bu jarayonda faol ishtirok etmoqda. UNCTAD ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda mamlakatga 2,8 mlrd dollar TXI kirib, Markaziy Osiyoda birinchi o'ringa chiqdi va o'ttiz yildan ortiq vaqt ichida birinchi marta Qozog'istondan o'zib ketdi [11]. 2025-yilda oqim taxminan 4,4 mlrd dollarga yetdi, TXI zaxirasi esa 20,5 mlrd dollardan 26 mlrd dollargacha o'sdi [4]. Milliy hisobotlarda ko'rsatkichlar tubdan boshqacha: xorijiy investitsiya va kreditlar 2023-yildagi 19,5 mlrd dollardan 2024-yilda 31,9 mlrd dollargacha, 2025-yilda esa 43,1 mlrd dollargacha o'sgan, shundan 38,2 mlrd dollari TXI, 4,9 mlrd dollari xalqaro moliya institutlari mablag'lari sifatida qayd etilgan [3, 12]. Ikki manba o'rtasidagi o'n barobarga yaqin tafovutning katta qismi metodologik farqlar bilan izohlanishi mumkin: milliy hisobotlarda o'zlashtirilgan loyiha mablag'lari, xorijiy kreditlar va moliyalashtirish majburiyatlari ham hisobga olinishi, UNCTAD esa to'lov balansi metodologiyasiga muvofiq ulush kapitali, qayta investitsiyalangan daromad va kompaniyalararo qarzni qayd etishi mumkin. Shu bois tarmoq ustuvorliklarini belgilashda ikkala ko'rsatkichni alohida talqin qilish va ularni uyg'unlashtirish zarur.

Tarmoq tuzilmasi bo'yicha 2025-yilda energetika 7,1 mlrd dollar (17 foiz) bilan yetakchi bo'lgan, undan so'ng qishloq xo'jaligi (4,1 mlrd), qurilish va uy-joy (3,7 mlrd) hamda kon-metallurgiya (3,3 mlrd dollar) kelgan [12]. 2025-yil yanvar–sentyabr oylarida xorijiy investitsiya va kreditlar 34,5 mlrd dollarni tashkil etib, shundan 24,9 mlrd dollari asosiy kapitalga yo'naltirilgan; asosiy kapitalga umumiy investitsiyalar tarkibida qayta ishlash sanoatining ulushi 27,3 foizni, kon-qazib olish sanoatining ulushi esa 9,9 foizni tashkil etgan (2024-yilda mos ravishda 27,7 va 13,2 foiz) [13]. Demak, kapital hajmi bo'yicha energetika va resurs tarmoqlari yetakchi; eksportga yo'naltirilgan, texnologik murakkab ishlab chiqarishning ulushi hozircha nisbatan kichik bo'lishi ehtimoli bor va bu TXI ning GQZ ga integratsiyaga ta'sirini cheklashi mumkin.

Investitsiya oqimining yana bir xususiyati — uning notekisligi. UNCTAD statistikasiga ko'ra, O'zbekistonga e'lon qilingan greenfield loyihalar qiymati 2023-yildagi 10,7 mlrd dollardan 2024-yilda 5,7 mlrd dollarga (46,8 foizga) kamaygan [14], bu oqimning yirik alohida loyihalarga bog'liqligini ko'rsatadi. 2025-yilda imzolangan kelishuvlar bo'yicha 120,7 mlrd dollarlik TXI loyihalari e'lon qilingan, shu yili amalda o'zlashtirilgani esa 38,2 mlrd dollar [3]; bu tafovut kelishuvlarning amalga oshish muddati va konversiya darajasini kuzatib borish zarurligini ko'rsatadi.

Yuqoridagi tahlil asosida tarmoq ustuvorliklarini uch mezon bo'yicha saralash taklif etiladi: (1) tarmoqning global talab dinamikasi va strategik sektorlarga mansubligi [2]; (2) O'zbekistonning omil ustunliklari — energiya va mineral xomashyo, qishloq xo'jaligi, yosh mehnat resurslari, Yevroosiyo bozorlariga yaqinlik; (3) mahalliy ta'minotchilar bilan bog'lanish salohiyati [7]. Mualliflik tasnifi bo'yicha uchta guruh ajratiladi. Birinchi guruhga energetika va

yashil energetika hamda kon-metallurgiya va kimyo kiradi: bu tarmoqlar investitsiya hajmi bo'yicha yetakchi [12], asosiy vazifa esa xomashyo yetkazib berishdan qayta ishlash bo'g'inlariga o'tish hamda mahalliy muhandislik, qurilish-montaj va servis xizmatlarini ta'minotchi sifatida jalb etishdir. Ikkinchi guruh — mahalliy bog'lanishlari kuchli va mehnat talab qiladigan tarmoqlar: to'qimachilik va tikuvchilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, avtomobilsozlik va elektrotexnika. Agrosektorga 2025-yilda 4,1 mlrd dollar yo'naltirilgani [12] qiymat qo'shish salohiyatini ko'rsatadi; bu yerda sovutish zanjiri, qadoqlash, standartlashtirish va brendlash GQZ ga chiqishning real kirish nuqtalari bo'lishi mumkin. Avtomobilsozlik va elektrotexnikada mintaqaviy ishlab chiqarish platformasi sifatida qo'shni bozorlarga xizmat ko'rsatish UNCTAD tilga olgan kirish yo'nalishlaridan biridir [2]. Uchinchi guruh — raqamli xizmatlar va IT-outsourcing: ularda kapital talabi nisbatan past bo'lib, GQZ ga xizmatlar orqali qo'shilish malakali kadrlarga tayanadi; UNCTAD raqamli iqtisodiyotga xalqaro investitsiyalarning ortib borayotgan rolini alohida ta'kidlagan [14].

Tarmoq ustuvorliklarining amalga oshishi institutsional shartlarga bog'liq. Birinchidan, 2026-yilda Jahon savdo tashkilotiga a'zolikni rasmiylashtirish bo'yicha ishlar davom etmoqda, tashqi iqtisodiy faoliyat qonunchiligini JST qoidalariga moslashtirish topshirilgan [15]; bu eksportga yo'naltirilgan investorlar uchun bashoratlilikni oshiradi. Ikkinchidan, "O'zbekiston — 2030" strategiyasi [16] investitsiya siyosatining uzoq muddatli yo'nalishlarini belgilab bergan, uni tarmoq darajasidagi lokalizatsiya va ta'minotchilarni rivojlantirish mexanizmlari bilan to'ldirish maqsadga muvofiq.

Amaliy takliflar quyidagilardan iborat: (a) milliy statistika va UNCTAD metodologiyasi bo'yicha TXI hisobotlarini uyg'unlashtirib, tarmoq va mamlakatlar

kesimida e'lon qilingan, imzolangan va amalga oshirilgan loyihalar monitoringini yuritish; (b) har bir ustuvor tarmoq uchun mahalliy ulush va ta'minotchilarni rivojlantirish ko'rsatkichlarini yirik investitsiya kelishuvlariga kiritish; (c) investitsiyalarni targ'ib qilishni tarmoqlar bo'yicha aniq maqsadli investorlarga yo'naltirish [8]; (d) investor mamlakatlar bo'yicha diversifikatsiyani saqlab, har bir tarmoqda qiymat zanjirining yetakchi kompaniyalarini jalb etish.

XULOSA. Tahlil shuni ko'rsatadiki, GQZ qayta shakllanayotgan va investitsiyalar strategik tarmoqlar hamda cheklangan sondagi mamlakatlarda to'planayotgan sharoitda O'zbekiston uchun TXI hajmini oshirishdan ko'ra, uning tarmoq tuzilmasi va qiymat zanjirlari bilan bog'lanish sifatini yaxshilash muhimroq bo'lib bormoqda. Energetika va kon-metallurgiyada qayta ishlash bo'g'inlariga o'tish, to'qimachilik, oziq-ovqat, avtomobilsozlik va elektrotexnikada mahalliy ta'minotchilarni rivojlantirish, raqamli xizmatlarda esa kadrlar salohiyatiga tayanish ustuvor yo'nalishlar sifatida taklif etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Baldwin R., Freeman R. Risks and Global Supply Chains: What We Know and What We Need to Know // Annual Review of Economics. 2022. Vol. 14. P. 153–180.
2. UNCTAD. World Investment Report 2026: International Investment in a Turbulent Era. Geneva: United Nations, 2026. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2026_en.pdf.
3. Ministry of Investment, Industry and Trade of the Republic of Uzbekistan. Information on Key Results of the Activities of the Ministry of Investment, Industry and Trade in 2025. URL: <https://gov.uz/en/miit/sections/view/7405>.

4. Kazakhstan Dominates Central Asia's FDI Stock as Uzbekistan Gains Ground // The Astana Times. July 2026. URL: <https://astanatimes.com/2026/07/kazakhstan-dominates-central-asias-fdi-stock-as-uzbekistan-gains-ground/>.

5. Dunning J.H. The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions // Journal of International Business Studies. 1988. Vol. 19. No. 1. P. 1–31. DOI: 10.1057/palgrave.jibs.8490372.

6. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. The Governance of Global Value Chains // Review of International Political Economy. 2005. Vol. 12. No. 1. P. 78–104. DOI: 10.1080/09692290500049805.

7. Javorcik B.S. Does Foreign Direct Investment Increase the Productivity of Domestic Firms? In Search of Spillovers through Backward Linkages // American Economic Review. 2004. Vol. 94. No. 3. P. 605–627. DOI: 10.1257/0002828042002633.

8. Harding T., Javorcik B.S. Roll Out the Red Carpet and They Will Come: Investment Promotion and FDI Inflows // The Economic Journal. 2011. Vol. 121. No. 557. P. 1445–1476.

9. Alfaro L., Chor D. Global Supply Chains: The Looming “Great Reallocation”. NBER Working Paper No. 31661. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2023. URL: <https://www.nber.org/papers/w31661>.

10. Gopinath G., Gourinchas P.-O., Presbitero A.F., Topalova P. Changing Global Linkages: A New Cold War? IMF Working Paper No. 2024/76. Washington, DC: International Monetary Fund, 2024.

11. Uzbekistan tops Central Asia in FDI for the first time in 30 years // Daryo. 23.06.2025. URL: <https://daryo.uz/en/2025/06/23/uzbekistan-tops-central-asia-in-fdi-for-first-time-in-30-years-with-28bn-inflow>.
12. Aris B. Uzbekistan FDI on the rise // bne IntelliNews. 17.06.2026. URL: <https://www.intellinews.com/uzbekistan-fdi-on-the-rise-449132/>.
13. Fixed capital investments in Uzbekistan up 15.2% year-on-year // Kun.uz. 2025. URL: <https://kun.uz/en/41625620>.
14. UNCTAD. World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy. Geneva: United Nations, 2025.
15. Progress of Uzbekistan's accession to the World Trade Organization reviewed // Official website of the President of the Republic of Uzbekistan. 06.05.2026. URL: <https://president.uz/en/lists/view/9183>.
16. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-158 of 11.09.2023 "On the Uzbekistan–2030 Strategy". URL: <https://lex.uz>.